

Lähioikeudet
Korvausoikeus

LAUSUNTO 1995:20
Annettu 19.12.1995

Radion toisintaminen ei kuulunut tekijänoikeuslain 47 §:ssä tarkoitetun korvausvelvollisuuden piiriin. Radiolähetyksen julkisesta esittämisestä ei tarvinnut erikseen maksaa uutta korvausta.

Selostus asiasta

Keveyen musiikin säveltäjien, sanoittajien ja sovittajien järjestö A ry on 2.6.1995 päivätyllä kirjeellään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa siitä, perustuuko Gramexin toimesta tapahtuva kampaamoiden, myymälöiden ja muiden vastaavien tahojen laskuttaminen radion toisintamisesta tekijänoikeuslakiin samalla tavalla kuin Teoston toimesta tapahtuva laskuttaminen.

Hakija toteaa, että Teostolla on vuosikymmeniä ollut sopimuksia musiikin esittämisestä esimerkiksi kampaamoissa, myymälöissä, linja-autoissa ja niin edelleen. Sen jälkeen kun Gramex on saanut Rooman sopimuksen perusteella oikeuden valvoa musiikin käyttöä myös muualla kuin radio- ja televisiotoiminnassa, myös Gramex on laskuttanut edellä mainittuja käyttäjätahoja. Laskuttaminen on aiheuttanut sen, että esimerkiksi monet kampaamot ja myymälät ovat luopuneet kokonaan musiikin käytöstä. Suuri yleisö ei pysty käsittämään, että tekijänoikeuskorvauksia joudutaan maksamaan muullekin kuin yhdelle tekijänoikeustoimistolle. Monet katsovat, että tekijänoikeuskorvausten taso on uuden laskuttajan myötä noussut liian korkeaksi.

Hakijan tekijänoikeusneuvostolle esittämät kysymykset:

- 1) Onko Gramexilla ollut oikeus laskuttaa kampaamoita, myymälöitä, linja-autoja ynnä muita siitä, että edellä mainituissa paikoissa kuunnellaan radiolähetyksiä, joissa käytetään suojattuja äänitteitä?
- 2) Onko mitään eroa sillä, ovatko äänitteet ETA- tai EU-maista tai muista Rooman sopimuksen ratifioineista maista?
- 3) Onko vuokrausdirektiivin implementoiminen Suomessa 1.5.1995 muuttanut jollain tavalla tilannetta?

Hakija katsoo, että sen jäsenten kannalta on tärkeää, että niin Teoston kuin Gramexin laskuttaminen on kokonaisuutta ajatellen terveellä pohjalla. Käyttäjien tulee voida luottaa siihen, että kaikki heiltä laskutettavat tekijänoikeusmaksut yksiselitteisesti perustuvat Suomen lakiin.

Äänitteiden tuottajien ja esittävien taiteilijoiden tekijänoikeusyhdistys Gramex r.y:n (Gramex) vastine

Gramex on 31.7.1995 päivätyssä vastineessaan muistuttanut A ry:n samaa oikeuskysymystä koskevasta lausuntopyynnöstä huhtikuulta 1995 ja pyytänyt, että siinä yhteydessä lausutut näkökannat otetaan huomioon myös tämän asian käsittelyn yhteydessä. Mainitusta syystä tässä yhteydessä ei toisteta aiemmassa vastineessa esiin tuotuja perusteluja.

Esittävien taiteilijoiden ja äänitteiden tuottajien oikeus korvaukseen äänitteiden käyttämisestä julkiseen esittämiseen perustuu tekijänoikeuslain 47 §:ään. Korvausoikeus perustuu ensisijaisesti Suomen tekijänoikeuslakiin, ei kansainvälisiin sopimuksiin. Vastineen antajan mukaan laissa myönnetty korvausoikeus kattaa rajoituksetta kaiken äänitteiden käyttämisen, kun

käyttö tapahtuu julkisen esittämisen tarkoituksessa. Käyttäjän on suoritettava korvaus aina, kun äänitettä välittömästi tai välillisesti käytetään julkisessa esittämisessä.

Euroopan yhteisöjen neuvoston vuokraus- ja lainausdirektiivissä määritellään jäsenvaltioita velvoittavasti lähioikeuksien eurooppalainen vähimmäistaso. Korvausoikeutta ei direktiivissä ole rajoitettu koskemaan vain tiettyjä julkisen esittämisen tilanteita tai vain tietyn tyyppistä käyttämistä. Direktiivissä määritelty vähimmäisoikeus kattaa sekä äänitteiden välittömän että välillisen käyttämisen julkiseen esittämiseen. Asiaan liittyvä oikeuskysymys on ehdottoman selvä eikä sitä ole asetettu missään kyseenalaiseksi. Gramex viittaa lisäksi mainittua direktiiviä valmistelleiden henkilöiden kirjoittamaan kommentaariteokseen, jossa korvausvelvollisuuden alaiseksi katsotaan välillinen radiolähetys tai mikä tahansa välittäminen yleisölle. Esimerkkinä kommentaariteoksessa on käytetty muun muassa radiolähetysten toisintamista yleisölle ravintolassa.

Gramexin mukaan tekijänoikeuslain 47 § kattaa niin äänitteiden välittömän kuin välillisenkin käytön ja on siten täyttänyt direktiivissä kategorisesti määritellyn vähimmäissuojatason. Direktiiviä voimaan saatettaessa ei tekijänoikeuslain muutoksiin ollut muuta tarvetta kuin ansiotarkoituskriteerin poistaminen.

Suojattujen äänitteiden osalta vastineen antaja toteaa, että tekijänoikeuslain 47 §:n säännösten soveltamisesta säädetään tekijänoikeuslain 64 §:ssä sekä erityisessä soveltamisasetuksessa (575/95). Lain 47 §:ää sovelletaan, kun käytetään äänitteitä, jotka on tallennettu Suomessa sekä 1.5.1995 lähtien äänitteitä, jotka on tallennettu jossakin muussa ETA-valtiossa (tallennusmaakriteeri). Säännöksiä sovelletaan niin ikään suomalaisten tai Suomessa asuvien henkilöiden tuottamiin äänitteisiin, mikäli äänite on tuotettu 16.1.1991 ja 30.4.1995 välisenä aikana (kansallisuuskriteeri). Mainitun kriteerin perusteella suojataan myös äänitteitä, jotka ovat ETA-valtioista peräisin olevien tuottajien tuottamia, mikäli äänitteet on tuotettu 1.1.1994 ja 30.4.1995 välisenä aikana. Rooman sopimukseen liittyneissä maissa tallennetut äänitteet ovat kansallisen kohtelun periaatteen mukaisesti Suomessa suojattuja.

Gramex toteaa, että Rooman sopimuksen merkitys käsiteltävän asian kannalta on marginaalinen. ETA-repertoari edustaa yli 90 %:a radiolähetyksissä käytetystä Rooman sopimus-repertoarista. Esimerkiksi YLE:n lähetyksissä ETA-repertoarin osuus on yli 94 %:a Rooman sopimus-repertoarista. Käsiteltävän asian suhteen ei ole merkitystä sillä, onko ETA:n ulkopuolinen Rooman sopimus-repertoari suojattu välillisen käyttämisen suhteen.

Gramexin lisäkirjelmä liitteineen

Gramex on 22 päivänä syyskuuta 1995 toimittanut omasta aloitteestaan tekijänoikeusneuvostolle lisäkirjelmän liitteineen kyseessä olevassa asiassa.

Gramex on liittänyt lisäkirjelmäänsä tohtori Silke von Lewinskin englanninkielisen asiantuntijalausannon, joka käsittelee niin sanotun vuokraus- ja lainausdirektiivin 8 artiklan 2 kohdan sisältöä. Tohtori von Lewinskin asiantuntijalausuntoa on alunperin pyydetty muuhun kuin nyt tekijänoikeusneuvoston käsiteltävänä olevaan asiaan. Gramexin näkemyksen mukaan asiantuntijalausunto koskee tekijänoikeusneuvoston ratkaistavana olevan kysymyksen kannalta keskeistä seikkaa.

Asiantuntijalausuntoon liitetystä tohtori von Lewinskin ansioluettelosta ilmenee, että hän on toiminut Euroopan unionin komission kutsumana asiantuntijana valmisteltaessa kyseistä direktiiviä. Tohtori von Lewinski on yhdessä direktiivin valmistelusta osaltaan vastanneen Euroopan unionin komission virkamiehen tohtori Jörg Reinbothen kanssa kirjoittanut kyseisestä direktiivistä kommentaarikirjan. Gramex on myös 31.7.1995 päivämääränsä vastineessaan A ry:n lausuntopyyntöön viitannut mainittuun kommentaariteokseen.

Gramex toteaa, että tohtori von Lewinskin asiantuntijalausunnossa annetaan yksiselitteinen vastaus oikeuskysymykseen, kattaako vuokraus- ja lainausdirektiivin 8 artiklan 2 kohdassa

määritelty korvausoikeus äänitteiden julkisesta esittämisestä myös äänitteiden välillisen käytön julkiseen esittämiseen. Gramex katsoo, että von Lewinskin asiantuntijalausunnon perusteella on kiistatonta, että vuokrausdirektiivi velvoittaa jäsenvaltiot myöntämään esittäville taiteilijoille ja äänitteiden tuottajille oikeuden korvaukseen äänitteiden välillisestä käyttämisestä julkiseen esittämiseen.

Gramex toteaa, että korvausoikeuden laajuus on ilmaistu selkeästi myös Tanskan uuden tekijänoikeuslain perusteluissa. Asian selvittämiseksi Gramex on liittänyt lisäkirjelmänsä oheen myös otteen tohtori Jörg Reinbothen vuonna 1994 ALAI:n kongressissa pitämästä alustuksesta.

Vuokraus- ja lainausdirektiivillä on keskeinen sija selvitettyä tekijänoikeuslain 47 §:n sisältöä. Ensinnäkin direktiivin merkitys vuokrausdirektiivin kansallisessa voimaansaattamisessa on se, että siinä määritellään jäsenvaltioita velvoittavasti esittävien taiteilijoiden ja äänitteiden tuottajien vähimmäisoikeudet. Suomen valtion on tullut saattaa direktiivi voimaan 1 päivään tammikuuta 1995 mennessä. Gramex toteaa, että hallituksen esitykseen (287/94, s. 71) sisältyvät " ... ehdotukset niistä tekijänoikeuslain muutoksista, jotka aiheutuvat vuokrausdirektiivistä ja satelliittidirektiivistä". Hallituksen esityksen mukaiset muutokset on tehty Suomen tekijänoikeuslakiin 1 päivänä toukokuuta 1995 voimaan tulleella lainmuutoksella ja tekijänoikeuslaki on saatettu vastaamaan vuokraus- ja lainausdirektiivin vaatimuksia.

Toiseksi direktiivin merkitys ilmenee direktiivin yleisenä valtiosisäisenä vaikutuksena. Gramex toteaa, että Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisukäytännössä on kansalliselle viranomaiselle asetettu velvollisuus antaa kansallisia lakeja soveltaessaan niiden säännöksille EU-oikeuden kanssa yhteensopiva merkityssisältö. Suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa EU-oikeuden valtiosisäistä vaikutustapaa on kutsuttu EU-oikeuden tulkintavaikutukseksi.

Gramex viittaa edellisessä kappaleessa lausutun osalta Tuomas Ojasen teoksen EY-oikeus jäsenvaltioissa, sivuille 100 ja 141. Lisäksi Gramex viittaa Euroopan yhteisön tuomioistuimen tuomioon (C-106/89) Marleasing-tapauksessa, joka Gramexin mielestä osoittaa, että kansallista lakia tulkittaessa tulee laille antaa EU:n direktiivin kanssa yhteensopiva sisältö.

Tekijänoikeusneuvoston asemasta Gramex toteaa, että sen jäsenet toimivat tuomarin vastuulla. Antaessaan lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta tulee tekijänoikeusneuvoston, kuten tuomioistuinten ja muidenkin viranomaisten, perustaa päätöksensä voimassa olevaan lakiin ja hyväksytyihin oikeuslähteisiin. Antaessaan lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta on tekijänoikeusneuvosto näin ollen velvoitettu huomioimaan EU-oikeuden valtiosisäisen vaikutuksen.

Yhteenvetona lisäkirjelmässään esitetystä Gramex toteaa muun muassa, että tulkittaessaan tekijänoikeuslain 47 §:ää on tekijänoikeusneuvoston annettava pykälälle vuokrausdirektiivin 8 artiklan 2 kohdan kanssa yhteensopiva merkityssisältö.

Tekijänoikeusneuvoston pyytämä lisäaineisto

Tekijänoikeusneuvosto on Gramexin lisäkirjelmän johdosta 3 päivänä lokakuuta 1995 pitämässään kokouksessa päättänyt varata asiaan osallisille mahdollisuuden toimittaa 24 päivään marraskuuta 1995 mennessä tekijänoikeusneuvostolle loppukirjelmänsä sekä mahdollisen muun lisäaineiston asiassa.

Samassa tekijänoikeusneuvoston kokouksessa tekijänoikeusneuvosto on päättänyt pyytää oikeusministeriön Eurooppa-oikeuden yksiköltä asiantuntijalausunnon siitä, mikä vaikutus direktiivillä on kansalliseen laintulkintaan ja kansalliseen oikeuteen. Erityisesti tekijänoikeusneuvosto on pyytänyt lausuntoa siitä, mikä on vuokraus- ja lainausdirektiivin 8 artiklan 2 kohdan vaikutus tekijänoikeuslain 47 §:n tulkintaan.

A ry ei ole käyttänyt sille varattua tilaisuutta loppukirjelmän toimittamiseen.

Gramexin loppukirjelmä liitteineen

Gramex on, tekijänoikeusneuvoston varattua sille mahdollisuuden lisäaineiston toimittamiseen, 24 päivänä marraskuuta 1995 toimittanut tekijänoikeusneuvostolle lisäkirjelmän sekä 3 liitettä.

Gramex toteaa, että lisäkirjelmässä käsitellään ainoastaan kysymystä taiteilijoiden ja tuottajien oikeuksien kattavuudesta. Äänitteiden suojan määräytymisen osalta Gramex viittaa 31 päivänä heinäkuuta 1995 antamaansa kirjelmään.

Suomen tekijänoikeuslaista Gramex toteaa, että lain 47 §:n mukaista korvausoikeutta ei ole rajattu aiemmin eikä sitä rajata nytkään koskemaan ainoastaan äänitteiden välillistä tai välitöntä käyttämistä julkisessa esittämisessä. Euroopan unionin neuvoston lainaus- ja vuokrausdirektiivissä määritellään jäsenvaltioita sitovasti esittävien taiteilijoiden ja äänitteiden tuottajien vähimmäisoikeudet. Suomen tekijänoikeuslaki on mainitun direktiivin kansallisella voimalla saattamisella yksiselitteisesti saatettu vastaamaan direktiivin vaatimuksia. Tekijänoikeuslain 47 §:stä Gramex toteaa, että pykälän sanamuoto vuodelta 1991 alkuperäisessä muodossaan vastaa direktiivin vaatimuksia tässä käsiteltävän kysymyksen kannalta merkityksellisin osin.

Gramexin mukaan vuokraus- ja lainausdirektiivin sanamuodon ja tekijänoikeusneuvostolle aiemmin toimitetun aineiston perusteella on kiistatonta, että direktiivissä määritelty vähimmäisoikeus kattaa sekä välillisen että välittömän käytön. Koska asian käsittely on saanut asian selkeys huomioiden odottamattomia käännteitä, Gramex on hankkinut Euroopan unionin komission XV pääosaston lausunnon käsiteltävänä olevassa asiassa. Lausunto vastaa Gramexin mukaan kaikilta osiltaan sen tekijänoikeusneuvostolle aiemmin esittämään kantaa, jonka mukaan sekä direktiivi että tekijänoikeuslaki kattavat myös äänitteiden välillisen käyttämisen julkiseen esittämiseen. Lausunto, jonka on allekirjoittanut XV pääosaston pääjohtaja John F. Mogg, ei vaadi Gramexin mukaan yksiselitteisyydessään enempää kommentoimista.

Direktiivin valtiosisäisen vaikutuksen tarkemmasta analyysistä Gramex on hankkinut Helsingin yliopiston professorin ja Kansainvälisen talousoikeuden instituutin (KATTI) johtajan Olli Mäenpään asiantuntijalausunnon. Gramexin mukaan asiantuntijalausunto vahvistaa direktiivien välillisestä vaikutuksesta eli niin sanotusta tulkintavaikutuksesta sen, että kansallisilla viranomaisilla on yleisesti velvollisuus soveltaa kansallista lainsäädäntöä antaen kansallisen lain säännöksille direktiivin määräysten kanssa yhteneväisen merkityssisällön. Tulkintavaikutus alkaa jo direktiivin hyväksymisestä eikä vasta siitä, kun määräaika direktiivin voimaan saattamiselle on kulunut umpeen.

Mäenpään lausunto vahvistaa Gramexin näkemyksen mukaan myös, että velvollisuus soveltaa kansallista lakia direktiivin säännöksiä vastaavasti syntyy a) riippumatta siitä, onko kansallinen laki säädetty ennen tai jälkeen direktiivin antamisen, b) riippumatta siitä, onko direktiivin säännös itsessään täsmällinen tai yksityiskohtainen, ja c) riippumatta siitä, onko kyseinen jäsenvaltio ylipäätään implementoinut direktiivin. Gramex toteaa, että puheena olevassa asiantuntijalausunnossa todetaan myös selvästi, että tekijänoikeusneuvosto on antaessaan lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta velvollinen tulkitsemaan tekijänoikeuslakia kulloinkin relevanttien direktiivien sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti. Johtopäätöksensä Gramex toteaa tekijänoikeusneuvostolla olevan joka tapauksessa velvollisuus soveltaa ja tulkita kansallista lainsäädäntöä direktiivien sanamuodon ja tarkoituksen kanssa yhteensopivasti direktiivin hyväksymisestä lähtien.

Gramexin mukaan tekijänoikeusneuvosto on velvoitettu antaessaan lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta antamaan kansallisen lain säädöksille direktiivin säännösten kanssa yhteensopivan merkityssisällön. Gramex korostaa, että tekijänoikeusneuvosto ei ole elin, jolla olisi toimivalta ratkaista direktiivin sisältöä koskevia kysymyksiä, koska tämä valta on yksinomaan EY:n tuomioistuimilla.

Sellaisessa teoreettisessa jutussa, jossa direktiivin tarkoitus ja sisältö olisi niin epäselvä, että tulkintavaikutuksen ei voida katsoa syntyvän, ei tekijänoikeusneuvosto voi ratkaista sille

esitettyä kansallisen lain soveltamista koskevaa kysymystä. Asian voi tällöin ratkaista ainoastaan sellainen viranomainen, joka voi pyytää direktiivin sisällöstä ennakkoratkaisua EY:n tuomioistuimelta. Tässä puheena olevassa asiassa direktiivin sisältö on yksiselitteisen selvä eikä teoreettista tilannetta pääse syntymään.

Gramex viittaa toimittamaansa otteeseen kaupan alan lehdestä, jossa uutisoidaan asiaa, joka on tekijänoikeusneuvostossa valmisteltavana. Lehden jutussa viitataan valmisteltavana olevan asian yhteydessä tekijänoikeusneuvostolle toimitettuihin asiakirjoihin ja asiasta saatuun tulkintaan. Edellä mainittu on Gramexin mielestä prosessin normaaliin käsittelyyn ja käsittelyjärjestykseen kuulumaton asia.

Oikeusministeriön Eurooppa-oikeuden yksikön lausunto

Oikeusministeriön Eurooppa-oikeuden yksikkö on antanut tekijänoikeusneuvoston pyynnöstä 24 päivänä marraskuuta 1995 lausunnon, jossa todetaan direktiivin vaikutuksesta kansallisen lainsäädännön tulkintaan, että yhteisön tuomioistuin on luonut oikeuskäytännössään opin direktiivin tulkintavaikutuksesta. Yksikkö viittaa Von Colson (14/83) ja Marleasing (C-106/89) -nimisiin tapauksiin, joissa on korostettu kansallisten tuomioistuinten tulkintavelvoitetta. Velvoite on direktiivin kannalta erityisen tärkeässä asemassa tilanteissa, joissa direktiivin täytäntöönpano kansallisin säännöksin on osittain laiminlyöty taikka täytäntöönpano on virheellistä. Tulkintavelvoitteella on merkitystä myös tilanteessa, jossa direktiivin täytäntöönpano on tapahtunut asiallisesti. Tällöin on valittava se tulkintavaihtoehto, joka parhaiten vastaa direktiivin tarkoitusta. Tulkintavaikutuksen kannalta merkitystä ei ole sillä, onko direktiivin säännös selkeä vai ei. Myös hyvin tulkinnanvarainen direktiivin säännös aiheuttaa velvollisuuden pyrkiä kansallisen sääntelyn soveltamisessa direktiivin tarkoittamaan tavoitteen.

Yksikön lausunnon mukaan yhteisön tuomioistuin on oikeuskäytännössään myöntänyt, että tulkintavelvoitteella on rajansa. Lausunnossa viitataan jo edellä mainittuihin Von Colson ja Marleasing -nimisiin tapauksiin sekä lisäksi Kolpinghuis -nimiseen tapaukseen (80/86). Tulkintavelvoitteen käytön rajoituksina yhteisön tuomioistuin on maininnut Kolpinghuis-tapauksessa muun muassa yleiset oikeusperiaatteet, erityisesti oikeusvarmuutta ja taannehtivan lainsäädännön kieltoa koskevat periaatteet. Oikeusvarmuuden periaate pitää sisällään sen, että lain soveltamisessa omaksutun ratkaisun tulisi olla ainakin kohtuullisesti ennakoitavissa. Kussakin tapauksessa on arvioita erikseen sen erityispiirteiden perusteella, onko tietty tulkinta oikeusvarmuuden periaatteen mukainen. Yksikön lausunnon mukaan voidaan sanoa, että direktiivin mukaisen tulkinnan perusteella ei ilmeisesti voitaisi esimerkiksi päätyä sellaiseen lopputulokseen, joka olisi vastoin kansallisen säännöksen nimenomaista sanamuotoa. Oikeusvarmuuteen vedoten kansallinen tuomioistuin voi jättää tulkintavelvoitteen täyttämättä, jos se kyseisessä yksittäistapauksessa johtaisi selvästi kohtuuttomaan lopputulokseen yksilön kannalta. Useimmiten tällainen tilanne tulee kyseeseen, kun direktiivin muuntaminen kansalliseksi sääntelyksi on laiminlyöty tai tehty virheellisesti, jolloin direktiivin tavoitteen saavuttaminen tulkinnan kautta saattaisi vaatia liian pitkälle menevää tulkintaa.

Yhteenvetona direktiivin vaikutuksesta kansallisen lainsäädännön tulkintaan yksikön lausunnossa todetaan, että kansallisen tuomioistuimen tulee oikeusvarmuuden periaatteen asettamissa rajoissa tulkita kotimaista sääntelyä direktiivin valossa myös yksityisten välisissä asioissa.

Tekijänoikeuslain 47 §:n tulkinnasta vuokraus- ja lainausdirektiivin valossa Eurooppa-oikeuden yksikkö toteaa, että lain 47 § on mainitun direktiivin 8 artiklan 2 kohdan täytäntöönpanoa koskeva kansallinen säännös, jota tulee yhteisön tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan periaatteessa tulkita direktiivin säännös ja sen tavoite huomioon ottaen sen varmistamiseksi, että direktiivi tulee tehokkaasti toimeenpantua. Se, että lain 47 §:ää ei juuri muutettu direktiivin täytäntöönpanon yhteydessä, ei muuta asiaa. Tulkintavelvoitteen mahdollisena rajoituksena

voitaisiin tässä tapauksessa ajatella lähinnä oikeusvarmuuden vaatimusta, jonka mukaan tulkintavaikutus ei olisi mahdollinen, jos se johtaisi sellaiseen yksityisen kannalta yllättäviä uusia velvoitteita sisältävään ratkaisuun, johon tämä ei kotimaisen säännöksen nojalla ole voinut varautua.

Vuokraus- ja lainausdirektiivin 8 artiklan 2 kohdan tulkinnasta yksikkö toteaa, että ratkaiseva merkitys on sillä, mitä itse direktiivin säännöksen on tulkittava tarkoittavan. Yksikön mielestä mainitun direktiivin 8 artiklan 2 kohdan säännös ei valitettavasti ole tämän tapauksen kannalta kovin selkeä. Direktiivin säännösten tulkinnassa on lähtökohtana säännöksen sanamuoto. Artiklan 2 kohdan säännöksessä käytetyn ilmaisun "mihin tahansa välittämiseen" nojalla voidaan epäillä tarkoituksena olevan säännellä mahdollisimman kattavasti kaikista ajateltavissa olevista käyttötavoista.

Kieliopillisen tulkinnan lisäksi yhteisön tuomioistuin on oikeuskäytännössään usein käyttänyt tulkintametodia, joka perustuu säännöksen sisältöön ja tavoitteeseen osana yhteisön oikeuden järjestelmää ja sen taustalla olevia integraatiopoliittisia tavoitteita. Yhteisön antamien säädösten tavoitteiden selvittämiseksi on yleensä hyödyllistä tarkastella ensinnäkin sitä, minkä perustamissopimuksen määräyksen nojalla säädös on annettu, sekä säädöksen sisältöä kokonaisuudessaan, samoin kuin sen johdanto-osaan kirjattuja perusteluja. Kyseessä olevan direktiivin johdantokappaleiden 5, 6 ja 7 nojalla voidaan Eurooppa-oikeuden yksikön mukaan katsoa, että tavoitteena on kaikesta päätellen ollut taata lähioikeuksien haltijoille mahdollisimman tehokas suoja.

Eurooppa-oikeuden yksikkö toteaa, että myös direktiivin valmisteluasiakirjoista saattaa olla hyötyä sen säännösten tulkinnassa. Yhteisön lainsäädäntöprosessille on kuitenkin tyypillistä, että valmis säädös poikkeaa usein huomattavastikin alkuperäisestä ehdotuksesta eikä muutoksia ja niiden perusteluja dokumentoida tavalla, jonka perusteella lainsäätäjän tahto kävisi valmisteluasiakirjoista selkeästi ilmi. Tässä tapauksessa on lisäksi huomattava, että vuokraus- ja lainausdirektiiviä koskevaa yhteisön tuomioistuimen oikeuskäytäntöä ei vielä ole, joten sitäkään kautta ei selvyttä säännöksen tulkintaan ole saatavissa.

Lopuksi yksikön lausunnossa todetaan, että perustamissopimuksen 177 artiklan mukaan tuomioistuin voi pyytää yhteisön tuomioistuimelta ennakkoratkaisua yhteisön toimielimen säädöksen tulkinnasta. Mikäli kysymys saatettaisiin kotimaisen tuomioistuimen ratkaistavaksi riitaita rikosasiaa, ennakkoratkaisupyyntö voisi tulla kyseeseen. Tekijänoikeusneuvostoa ei sen sijaan voitane pitää 177 artiklassa tarkoitettuna tuomioistuimena.

Tekijänoikeusneuvoston lausunto

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeuslain 5 luvussa säädetään eräistä tekijänoikeutta lähellä olevista oikeuksista eli niin sanotuista lähioikeuksista. Lähioikeuden haltijoita ovat muun muassa esittävät taiteilijat sekä äänite- ja elokuvatuottajat. Lain 47 §:n 1 momentti kuuluu seuraavasti:

"Jos 46 §:ssä tarkoitettua laitetta pykälässä mainittuna aikana käytetään radio- tai televisiolähetyksessä tai muussa julkisessa esityksessä, on tuottajalle sekä esittäväälle taiteilijalle, jonka esitys on tallennettu laitteelle, suoritettava korvaus. Jos eri taiteilijoita on osallistunut esitykseen, he voivat vain yhdessä toteuttaa oikeutensa. Esittävä taiteilija ja tuottaja voivat toteuttaa oikeutensa vain esittämällä vaatimuksensa samanaikaisesti. Milloin oikeus toteutetaan lukuisia suomalaisia esittäviä taiteilijoita tai tuottajia edustavan järjestön välityksellä, esittävän taiteilijan tai tuottajan oikeus korvaukseen on kuitenkin rauennut, jollei sitä koskevaa vaatimusta ole todistettavasti esitetty järjestölle kolmen vuoden kuluessa sen kalenterivuoden päättymisestä, jonka aikana käyttäminen tapahtui."

Tekijänoikeuslain valmistelutyöt

Vuonna 1961 voimaan tulleen tekijänoikeuslain (404/61) valmistelutyöissä on perusteltu lähi-oikeuksien haltijoiden oikeutta korvaukseen äänilevyn tai muun laitteen käyttämisestä radio- ja televisiolähetysessä. Vuoden 1961 lain nojalla lähioikeuksien haltijoilla ei ollut oikeutta saada korvausta äänitteen muusta julkisesta esittämisestä.

"Lisäksi ehdotukseen on otettu sellainen sekä esittäville taiteilijoille että radiolle taloudellisesti tärkeä määräys, että äänilevyä tai muuta laitetta, johon ääni on otettu, käytettäessä mainittuna aikana radio- ja televisiolähetysessä asianomaisella esittäväällä taiteilijalla on oikeus korvaukseen (47 §). Muissa tapauksissa, esim. milloin äänilevymusiikkia esitetään kahvilassa tai ravintolassa, esittäväällä taiteilijalla käytännöllisistä syistä ja kohtuuskäytännönkin vuoksi ei olisi tätä oikeutta." (HE 23/1960 vp, s. 6)

"Samoin kuin esittäväällä taiteilijalla olisi myös kysymyksessä olevan laitteen valmistajalla oikeus korvaukseen, milloin laitetta suoja-aikana käytetään radio- ja televisiolähetysissä (47 §)." (s. 6)

Esittävien taiteilijoiden ja äänitetuottajien korvausoikeutta laajennettiin muuhun julkiseen esitykseen vuonna 1991 voimaan tulleella lainmuutoksella (34/91). Lain valmistelutöiden mukaan korvausoikeuden laajentamista ansiotarkoituksessa tapahtuvaan muuhun julkiseen esitykseen perusteltiin yhtäältä esittävien taiteilijoiden, äänitteiden valmistajien sekä radioyritysten suojaamisesta tehdyn kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 56/83; Rooman sopimus) sekä muiden maiden esikuvien mukaisesti ja toisaalta musiikin käyttötilanteiden muuttumisella.

"Sen paremmin esittäville taiteilijoilla kuin äänitteen valmistajillakaan ei voimassa olevien säännösten mukaan ole oikeutta määrätä tallennetun esityksen tai äänitteen käyttämisestä radio- ja televisiolähetysessä tai muussa julkisessa esittämisessä. Tekijänoikeuslain 47 §:n mukaan esittäville taiteilijoilla ja äänitteiden tuottajilla on kuitenkin oikeus korvaukseen, kun äänitettä käytetään radio- ja televisiolähetysessä. Lain 47 a §:n mukaan korvausoikeus ulottuu myös radio- ja televisiolähetysen edelleenlähettämiseen. Muuhun julkiseen esittämiseen sen sijaan ei liity korvausoikeutta." (HE 161/1990 vp., s. 25)

"Monissa maissa onkin säädetty esittäville taiteilijoille ja äänitteiden tuottajille oikeus korvaukseen myös muista julkisista äänitteiden esityksistä kuin radio- ja televisiolähetysistä. Myös Rooman sopimus rakentuu sille peruslähtökohdalle, että äänitteiden käyttämisestä julkisiin esityksiin tulisi suorittaa korvaus." (s. 25)

"Korvausvelvollisuus ehdotetaan koskevaksi muutakin kuin radio- ja televisiolähetysissä tapahtuvaa julkista käyttöä. Tekijänoikeuslain 47 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että esittävän taiteilijan ja äänitteen valmistajan oikeus korvaukseen koskisi myös ansiotarkoituksessa tapahtuvia muita julkisia esityksiä." (s. 25)

"Ehdotetun 1 momentin mukaan 46 §:ssä tarkoitettua laitetta eli äänitallennetta saadaan esittäjän ja tuottajan suostumuksetta käyttää radio- ja televisiolähetysessä taikka ansiotarkoituksessa julkiseen esittämiseen. Käyttämisestä on suoritettava mainituille oikeudenhaltijoille korvaus. Julkisella esityksellä tarkoitetaan säännöksessä samaa kuin lain 2 §:ssä. Säännöksessä tarkoitettu ansiotarkoitus voi olla välitön tai välillinen. Esimerkkeinä säännöksessä tarkoitetuista tilanteista voidaan mainita äänilevyn tai -kasetin soittaminen messuilla, taustamusiikkina, ravintolassa tai kahvilassa taustamusiikkina." (s. 54)

Rooman sopimus

Suomi on liittynyt Rooman sopimukseen vuonna 1983. Sopimuksen 12 artiklan korvausoikeutta koskeva sanamuoto on seuraava:

"Jos kaupallisessa tarkoituksessa julkaistua äänitettä tai sen monistetta käytetään välittömästi radiolähetykseen tai julkiseen toisintamiseen, tulee käyttäjän maksaa kertakaikkinen, kohtuullinen korvaus esittäville taiteilijoille tai äänitteen valmistajille taikka molemmille."

Sopimuksen voimaan saattamisen yhteydessä eli siis jo ennen vuoden 1991 lainmuutosta Suomen tekijänoikeuslain on katsottu tältä osin vastaavan Rooman sopimuksen 12 artiklan säännöstä. Suomen tekijänoikeuslaissa on säädetty korvausvelvollisuus 12 artiklan eri vaihtoehtojen mukaan siten, että korvaus maksetaan sekä esittäville taiteilijoille että äänitetuottajille. Rooman sopimuksen määräykset ovat vähimmäisvaatimuksia, jotka sopimukseen liittyneiden valtioiden tulee täyttää. Valtio voi säätää kansallisessa lainsäädännössään laajemmasta korvausoikeudesta kuin mihin sopimus velvoittaa.

Sopimukseen liittyneet valtiot voivat tehdä varaumia tiettyjen sopimuksen määräysten soveltamisesta. Suomella on voimassa Rooman sopimuksen voimaansaattamisesta vuonna 1983 annetun asetuksen muutetun 2 §:n (92/94) mukaisesti kolme 12 artiklaan kohdistuvaa varaumaa. Asetuksen 2 § kuuluu seuraavasti:

"Suomi on tehnyt esittävien taiteilijoiden, äänitteiden valmistajien sekä radioyriyten suojaamisesta tehtyyn kansainväliseen yleissopimukseen seuraavat varaumat:

1. Viitaten yleissopimuksen 16 artiklan 1 kappaleen a (i) kohtaan yleissopimuksen 12 artiklan määräyksiä ei sovelleta äänitteisiin, jotka radioyriitys on hankkinut ennen syyskuun 1 päivää 1961.

2. Viitaten yleissopimuksen 16 artiklan 1 kappaleen a (ii) kohtaan yleissopimuksen 12 artiklan määräyksiä sovelletaan ainoastaan radio- ja televisiolähetyksiin sekä ansiotarkoituksessa tapahtuvaan muuhun julkiseen esitykseen.

3. Viitaten yleissopimuksen 16 artiklan 1 kappaleen a (iv) kohtaan sellaisten äänitteiden suoja, joihin ääni talletettiin ensimmäiseksi toisessa sopimusvaltiossa, rajoitetaan yleissopimuksen 12 artiklassa määrätyn suojan laajuuden ja voimassaoloajan osalta vastaavaksi kuin asianomaisen toisen sopimusvaltion voimassaolevat säännökset edellyttävät sellaisilta äänitteiltä, joihin ääni tallennettiin ensimmäisen kerran Suomessa."

Vuokraus- ja lainausdirektiivi

Suomea velvoittaa Euroopan unionin jäsenenä neuvoston direktiivi vuokraus- ja lainausoikeuksista sekä tietyistä tekijänoikeuden lähioikeuksista henkisen omaisuuden alalla (92/100/ETY; vuokraus- ja lainausdirektiivi). Direktiivin 8 artiklan 2 kohdan sanamuoto oikeudesta korvaukseen on:

"Jäsenvaltioiden on säädettävä oikeudesta varmistaakseen, että käyttäjä maksaa kohtuullisen kertakorvauksen, jos kaupallisessa tarkoituksessa julkaistua äänitettä tai sen kopiota käytetään vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä tapahtuvaan Yleisradiointiin tai mihin tahansa välittämiseen yleisölle, ja että tämä korvaus jaetaan asianomaisten esittäjien ja äänitteiden tuottajien kesken. Esittäjien ja äänitteiden tuottajien välisen sopimuksen puuttuessa jäsenvaltiot voivat määrätä ehdot tämän korvauksen jakamiselle näiden kesken."

Direktiivin vaatimat lainmuutokset on saatettu voimaan Suomessa tekijänoikeuslain muutoksella (446/95), joka on tullut voimaan 1 päivänä toukokuuta 1995. Direktiiviä voimaan saatettaessa lain valmistelutöissä perusteltiin lain 47 §:n muuttamista eli ansiotarkoituskriteerin poistamista direktiivin 8 artiklan 2 kohdan vaatimuksilla. Vuodesta 1991 voimassa olleen tekijänoikeuslain 47 §:n katsottiin vastaavan pääsääntöisesti direktiivin säännöksiä.

"Artiklan 2 kohdan mukaan esittäjillä ja äänitteiden tuottajilla on oikeus kohtuulliseen korvaukseen, kun äänitettä käytetään vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä tapahtuvaan Yleisradiointiin tai mihin tahansa välittämiseen. Säännös vastaa Rooman sopimuksen 12 artiklaa." (HE 287/1994 vp, s. 40)

"Säännös vastaa tekijänoikeuslain 47 §:ää, sellaisena kuin se on 11 päivänä tammikuuta 1991 muuttetussa muodossa (34/91). Pykälän mukaan esittäjillä ja tuottajilla on oikeus korvaukseen äänitteen käyttämisestä muuhun kuin radiossa tai televisiossa tapahtuvaan julkiseen esittämiseen vain, jos esittäminen tapahtuu ansiotarkoituksessa. Korvausoikeutta ei ole direktiivissä rajoitettu ansiotarkoituksessa tapahtuvaan toimintaan. Siten ansiotarkoitusta koskeva rajoitus ehdotetaan poistettavaksi tekijänoikeuslain 47 §:stä." (s. 40)

Vuokraus- ja lainausdirektiivin johdanto-osasta ei saada suoraa vastausta siihen, mitä 8 artiklan 2 kohdalla tarkoitetaan. Ensimmäisessä Euroopan yhteisöjen komission mainitun direktiivin ehdotuksessa (COM [90] 586 final - SYN 319; Proposal for a Council Directive on rental right, lending right and on certain rights related to Copyright) korvausoikeutta ei ehdotettu säädettäväksi. Korvausoikeuden säätäminen esitettiin muutetun direktiiviehdotuksen 6bis artiklan 2 kohdassa (COM [92] 159 final - SYN 319; Amended proposal for a Council Directive on rental right and lending right and on certain rights related to Copyright in the field of intellectual property). Korvausoikeus tuli mukaan viimeksi mainittuun direktiiviehdotukseen Euroopan parlamentin ehdotuksesta. Artiklan 6bis 2 kohdan sisältöä ei käsitelty ehdotuksessa tämän lausuntopyyntönsisällön sisältämien tulkintaongelman kannalta.

Gramexin viittaaman kommentaariteoksen osalta voidaan havaita, että sen mukaan korvaus on suoritettava sekä äänitteen suorasta että epäsuorasta toisintamisesta. Kommentaariteoksen mukaan 8 artiklan 2 kohta kattaa suoran käyttämisen lisäksi epäsuoran käyttämisen radiolähteyksessä ja muussa yleisölle välittämisessä. Esimerkkinä äänitteen epäsuorasta käyttämisestä mainitaan radion soittaminen muun muassa ravintolassa. (Reinbothe, Lewinski: The EC Directive on Rental and Lending Rights and on Piracy, London, 1993, s. 96—97).

Suojan määräytyminen EU- ja ETA-maista sekä Rooman sopimuksen ratifioineista maista peräisin oleville äänitteille

Rooman sopimukseen on vuoden 1995 heinäkuuhun mennessä liittynyt 48 valtiota. Euroopan unioniin kuuluu 15 jäsenvaltiota, joista Belgia ja Portugali eivät ole liittyneet Rooman sopimukseen. ETA-sopimukseen liittyneitä valtioita ovat EU:n jäsenvaltioiden lisäksi Norja ja Islanti, joista Islanti ei ole liittynyt Rooman sopimukseen. Vuokraus- ja lainausdirektiivi velvoittaa EU:n jäsenvaltioita sekä ETA-maita. Rooman sopimus velvoittaa siihen liittyneitä valtioita.

ETA-alueelta peräisin olevien suojattujen äänitteiden suoja Suomessa määräytyy tekijänoikeuslain 64 §:n ja tekijänoikeuslain soveltamisesta eräissä tapauksissa Euroopan talousalueeseen kuuluvista valtioista peräisin oleviin suojan kohteisiin annetun asetuksen (575/95) säännösten mukaan. Lain 64 §:n muutokset ja mainittu asetus ovat tulleet voimaan 1 päivänä toukokuuta 1995. Tässä lausunnossa ei oteta kantaa siihen, mikä tilanne on ollut ennen 1.5.1995. Niin sanotun tallennusmaakriteerin perusteella Suomessa tallennetuille äänitteille annetaan suojaa

lain 64 §:n 3 momentin mukaan. Lain 64 §:n 3 momentin mukaan 47 §:ssä olevia säännöksiä sovelletaan Suomessa tapahtuvaan radio- ja televisiolähetukseen ja Suomessa tapahtuvaan muuhun julkiseen esittämiseen, jos lähetyksessä tai esityksessä käytetään laitetta, jonka ääni on tallennettu laitteelle Suomessa. Muualla ETA-alueella tallennettuja äänitteitä suojataan Suomessa mainitun asetuksen 3 §:n nojalla, jonka mukaisesti äänitteet saavat Suomessa suojaa, mikäli laitteelle on tallennettu ääni Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa.

Yleistä direktiivien tulkinnasta ja vaikutuksesta kansalliseen oikeuteen

Direktiivit ovat Euroopan unionin neuvoston (aiemmin Euroopan yhteisöjen neuvosto) säätämiä lainsäädäntöohjeita. Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 189 artiklan 3 kohdan mukaan direktiivi velvoittaa saavutettavaan tulokseen nähden jokaista jäsenvaltiota, jolle se on osoitettu, mutta jättää kansallisten viranomaisten valittavaksi muodot ja keinot. Direktiivi on siis osoitettu jäsenvaltioille eikä sillä ole perustamissopimuksen mukaan suoraan velvoittavuutta yksilöiden välillä eli horisontaalisessa suhteessa.

Direktiivin säännökset on saatettava direktiivissä säädetyssä ajassa osaksi kansallista lainsäädäntöä erillisellä kansallisella täytäntöönpanoa koskevalla säännöksellä. Jäsenvaltioiden parlamenteilla on mahdollisuus tehdä erilaisia lainsäädännöllisiä valintoja sekä valita sopivat keinot saattaessaan direktiivin kansallisesti voimaan. Tietystä direktiivistä johtuva lainsäädäntö eri Euroopan unionin jäsenvaltioissa saattaa siten poiketa toisistaan.

Euroopan yhteisöjen tuomioistuin (EY-tuomioistuin) on merkittävässä asemassa eurooppaoikeuden yhtenäisen tulkinnan ja soveltamisen varmistamiseksi jäsenvaltioissa. Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 177 artiklan 1b kohdassa määrätään, että Euroopan yhteisöjen tuomioistuimella on toimivalta antaa ennakkoratkaisu yhteisön toimielimen säädöksen pätevyydestä ja tulkinnasta. Sopimuksen 177 artiklan 2 kohdassa määrätään lisäksi, että jos tällainen kysymys tulee esille jäsenvaltion tuomioistuimessa, tämä tuomioistuin voi, jos se katsoo, että kysymys on ratkaistava, jotta se voi antaa päätöksen, pyytää yhteisöjen tuomioistuimen ratkaisemaan sen. Sopimuksen 177 artiklan 3 kohdassa määrätään, että jos tällainen kysymys tulee esille sellaisessa kansallisessa tuomioistuimessa käsiteltävänä olevassa asiassa, jonka päätöksiin ei kansallisen lainsäädännön mukaan saa hakea muutosta, tämän tuomioistuimen on saatettava se yhteisön tuomioistuimen käsiteltäväksi.

EY-tuomioistuimen ennakkoratkaisut ovat sitovia niissä yksittäistapauksissa, joita varten ne on perustamissopimuksen 177 artiklan nojalla pyydetty. Tuomioistuimen ratkaisut eivät ole tuomioistuinta itseään eikä kolmansia tahoja sitovia ennakkotapauksia, mutta tuomioistuin noudattaa melko johdonmukaisesti omassa oikeuskäytännössään luomia periaatteitaan.

Niin kutsutussa Eurooppa-oikeudessa, jolla tarkoitetaan muun muassa Euroopan yhteisöjen johdettua oikeutta, on vallalla EY-tuomioistuimen oikeuskäytännössä luomia ja perustamissopimuksista johtuvia tiettyjä oikeusperiaatteita, joita jäsenvaltioiden kansallisten tuomioistuinten ja lakia soveltavien viranomaisten tulee noudattaa. Näistä voidaan mainita muun muassa eurooppa-oikeuden ensisijaisuus-, lainalaisuus- ja suhteellisuusperiaatteet.

Direktiivien vaikutuksesta kansalliseen lainsäädäntöön ja sen tulkintaan voidaan erottaa ainakin kaksi tilannetta: yhtäältä tilanne, jossa direktiivi on jätetty kokonaan siirtämättä osaksi jäsenvaltion lainsäädäntöä, ja toisaalta tilanne, jossa direktiivin siirtämisessä kansallinen parlamentti on käyttänyt tarkoituksenmukaisuusharkintaa siten, että direktiivin voimaan saattaminen ei vastaa direktiivin tavoitetta ja tarkoitusta eikä yhteisön yleisiä integraatiopoliittisia tavoitteita.

Ensimmäisessä tilanteessa direktiivi voi saada välittömän vaikutuksen opin (suora velvoittavuus) mukaisen merkityksen, mikäli se täyttää Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä muotoileman välittömän vaikutuksen edellytykset. EY:n tuomioistuimen mukaan direktiivin välittömän vaikutuksen edellytyksiin kuuluu, että direktiivi on riittävän selvä ja täsmällinen, jotta siitä voidaan johtaa jäsenvaltion yksilöön kohdistuvia oikeuksia ja velvollisuuksia.

Silloin kun direktiivi on siirretty osaksi kansallista oikeutta, mutta se ei vastaa direktiivin vaatimuksia, on kansallisen lain soveltajan tulkittava direktiivistä johtuvia velvoitteita direktiivin sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti (tulkintavaikutus tai tulkintavelvoite). Toisaalta tulkintavaikutuksen kannalta merkitystä ei ole edellä mainitulla direktiivin selvyydellä ja täsmällisyydellä, sillä myös hyvin tulkinnanvarainen direktiivin säännös aiheuttaa velvollisuuden pyrkiä kansallisen sääntelyn soveltamisessa direktiivin tarkoittamaan tavoitteeseen. Joka tapauksessa jäsenvaltion oikeussubjekteilla on oikeus vedota kansalliseen tuomioistuimeen eli julkista valtaa vastaan, jotta kansallinen tuomioistuin tutkisi, onko kansallinen lainsäätäjän noudattanut direktiivistä johtuvia velvoitteita ja siirtänyt direktiivin sisällön oikealla tavalla kansalliseen oikeuteen.

Tulkintavaikutuksen merkityksestä yksilöiden välisissä suhteissa on esitetty erilaisia näkökantoja, kun taas yksilön oikeudesta vedota suoraan direktiivin säännösten perusteella julkista valtaa vastaan vertikaalisessa suhteessa pidetään selvänä.

EY-tuomioistuin on todennut eräissä ratkaisuisaan, että tulkintavelvoitteella on tietyt rajat. Tulkintavelvoitetta rajoittavat muun muassa yleiset oikeusperiaatteet, erityisesti oikeusvarmuutta ja taannehtivan lainsäädännön kieltoa koskevat periaatteet.

Tekijänoikeusneuvoston kanta vuokraus- ja lainausdirektiivin tulkintaan sekä tekijänoikeuslain 47 §:n soveltamiseen

Tekijänoikeusneuvoston tehtävänä on tekijänoikeuslain 55 §:n nojalla antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Tekijänoikeusneuvostolla ei ole toimivaltaa antaa ennakkoratkaisua siitä, miten vuokraus- ja lainausdirektiivin 8 artiklan 2 kohdan sisältö tulee ratkaista. Kyseinen asia kuuluu Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 177 artiklan nojalla EY-tuomioistuimen toimivaltaan.

Tekijänoikeusneuvostoa ei ole pidettävä perustamissopimuksen 177 artiklassa tarkoitettuna tuomioistuimena, joka voisi pyytää Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen ennakkoratkaisun asiasta.

Gramexin loppukirjelmässään viittaaman tekijänoikeusneuvoston mahdollisen puuttuvan toimivallan osalta tekijänoikeusneuvosto katsoo, että tässä tapauksessa on kyse tekijänoikeuslain 47 §:n tulkinnasta. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, viitaten lain 55 §:ään ja tekijänoikeusneuvoston vakiintuneeseen käytäntöön lausuntojen antamisesta yksittäistapauksissa, että se on toimivaltainen antamaan lausunnon lain 47 §:n tulkinnasta. Tulkintavelvoitteen ja siihen liittyvän tulkintamateriaalin huomioon ottaminen ei muuta tilannetta.

Tekijänoikeusneuvosto ei tässä yhteydessä ole tutkinut, mikä on vuokraus- ja lainausdirektiivistä johtuvan, äänitteen käyttämisestä maksettavia korvauksia koskevan lainsäädännön sisältö muualla Euroopassa. Voidaan kuitenkin todeta, että Euroopan unionin komission XV pääosaston pääjohtajan mielipide asiasta on, että myös äänitteen välillisestä käyttämisestä tulee maksaa korvaus. Tämä kanta käy ilmi esimerkiksi Gramexin loppukirjelmän liitteenä toimittamasta komission XV pääosaston pääjohtajan allekirjoittamasta vastauksesta IFPI:n Euroopan asioiden johtajalle Frances Moorelle. Toisaalta komissiolla ei ole kuitenkaan toimivaltaa päättää lopullisesti direktiivin sisällöstä, ja eräissä EY-tuomioistuimen käsittelemissä tapauksissa tuomioistuin on päätenyt erilaiseen materiaaliseen lopputulokseen kuin mitä komissio on esittänyt.

Tekijänoikeusneuvoston voitaneen katsoa olevan Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössä tarkoitettu lakia soveltava viranomainen, jonka velvollisuutena on lakia soveltavana viranomaisena noudattaa tekijänoikeuslain tulkinnassa yhteisön oikeuden mukaista tulkintametodia.

Vuokraus- ja lainausdirektiivin vaatimukset on saatettu tekijänoikeuslain muutoksella osaksi tekijänoikeuslakia, joten suoran velvoittavuuden edellytykset eivät tässä tapauksessa täyty. Vuokraus- ja lainausdirektiiviä ei muutoinkaan voitaisi 8 artiklan 2 kohdan tavoitteiden,

tarkoituksen ja sanamuodon osalta pitää niin selvänä ja täsmällisenä, että direktiiviä voitaisiin soveltaa yksiselitteisellä tavalla. Selvyyden ja täsmällisyyden puuttuminen velvoittaa kuitenkin lakia soveltavan viranomaisen eli tekijänoikeusneuvoston soveltamaan direktiiviä aiemmin selostetun tulkintavelvoitteen mukaisesti.

Tulkintavelvoitteen rajoituksena mainitun oikeusvarmuuden periaatteen nojalla tekijänoikeusneuvosto toteaa, että direktiivin säännöksen tulkinta vastoin tekijänoikeuslain muodostamaa kokonaisuutta ja sanamuotoa siten, että korvausoikeus kattaisi sekä suoran että epäsuoran äänitteen käyttämisen, olisi käyttäjätahon kannalta sellainen oikeustilan muutos, joka olisi ristiriidassa oikeusvarmuuden periaatteen kanssa. Oikeustilan muutos voisi johtaa kohtuuttomaan lopputulokseen, koska kysymys on huomattavan maksuvelvollisuuden perustamisesta, eikä asianosaisilla ole ollut riittävästi mahdollisuuksia varautua velvollisuuden noudattamiseen. Tekijänoikeuslain kotimaisessa soveltamisessa omaksutun systematiikan vastainen tulkinta olisi sellainen ratkaisu, joka ei olisi ollut kohtuullisesti ennakoitavissa. Mikäli direktiivin tulkinnassa päädyttäisiin ratkaisuun, jonka mukaan välillisestä äänitteen käyttämisestä olisi velvollisuus suorittaa korvaus, saattaisi se vaatia liian pitkälle menevää vuokraus- ja lainausdirektiivin sisällön tulkintaa joko oikeudenhaltijatahon edun tai käyttäjätahon velvollisuuden kannalta.

Edellä mainituilla perusteilla tekijänoikeusneuvosto jättää tulkintavelvoitteen täyttämättä tässä tapauksessa. Tulkintavelvoitteen täyttäminen saattaisi johtaa yksilön kannalta kohtuuttomaan lopputulokseen ja direktiivin tavoitteen saavuttaminen tulkinnan kautta saattaisi vaatia liian pitkälle menevää direktiivin tulkintaa.

Koska edellä mainitulla perusteella tekijänoikeusneuvosto jättää tulkintavelvoitteen täyttämättä, niin tekijänoikeusneuvoston on esitettävä toimivaltansa rajoissa lausuntopyyntönsä tarkoitettu soveltamisratkaisu Suomen voimassa olevien tekijänoikeuslain säännösten perusteella.

Vuoden 1991 lainmuutoksella laajennettiin tekijänoikeuslain 47 §:ssä tarkoitettu oikeus korvaukseen koskemaan äänitteiden käyttöä paitsi radio- ja televisiolähetyksessä myös muussa julkisessa esittämisessä. Vuoden 1995 lainmuutoksella ei muutettu 47 §:n asiasisältöä lausuntopyyntönsä tarkoitettua kysymyksen osalta. Sanamuotonsa mukaisesti pykälän on katsottava tarkoittavan sitä, että korvausoikeus on toisaalta äänitteen käyttämisestä radio- ja televisiolähetyksessä ja toisaalta äänitteen käyttämisestä muussa julkisessa esittämisessä. Samanlaiseen tulkintaan päädytään tarkastelemalla 47 §:ää verrattuna tekijänoikeuslain säännösten muodostamaan kokonaisuuteen.

Tekijänoikeuslain säännökset tekijänoikeudesta ja lähioikeuksista ovat luonteeltaan erilaiset. Tekijänoikeus kattaa ne oikeudet, joita 2 luvun säännösten mukaan ei jätetä sen ulkopuolelle. Lähioikeuksiin sen sijaan kuuluvat erikseen 5 luvussa säädetyt oikeudet. Koska lähioikeudet on kattavasti säädetty 5 luvussa, niihin ei voi soveltaa esimerkiksi jotakin 2 luvun säännöstä, jollei siihen nimenomaisesti viitata. Lain 47 §:ää tulkittaessa ei esimerkiksi voi analogisesti soveltaa tekijänoikeutta koskevaa 2 §:ää, johon 47 §:ssä ei viitata.

Sen sijaan 47 §:n tulkinnassa tulee ottaa huomioon sitä vastaava lähioikeuksia koskeva 45 §, koska on voitava edellyttää, että lainsäätäjät samassa laissa (sekä vuoden 1991 että vuoden 1995 lainmuutos) käyttää samanlaisista asioista samanlaista sanamuotoa. Lain 45 §:n sanamuoto poikkeaa kuitenkin nimenomaisesti 47 §:n sanamuodosta. Mainitun 45 §:n 1 momentin 2 kohdassa käytetään sanontaa "saattaa yleisön saataviin radion tai television välityksellä", kun taas 47 §:ssä on vastaava sanonta muodossa "käytetään radio- tai televisiolähetyksessä". Lain 47 §:n soveltamisala on näin suppeampi kuin 45 §:n. Lain 47 § koskee 46 §:ssä tarkoitettua laitteen käyttämistä radio- ja televisiolähetyksissä samoin kuin laitteen käyttämistä muussa julkisessa esittämisessä. Sen sijaan 47 §:n sanamuoto, toisin kuin 45 §:n sanamuoto, ei kata pykälässä tarkoitettua radiolähetyksen julkista esittämistä.

Edellä esitetyn perusteella tekijänoikeusneuvosto katsoo, että 47 §:ssä tarkoitettua radiolähetyksen julkisesta esittämisestä ei tarvitse erikseen maksaa uutta korvausta.

Vastaukset hakijan esittämiin kysymyksiin

1) Gramexilla ei ole ollut, mikäli kysymyksessä mainittujen tahojen ja Gramexin välisistä sopimussuhteista ei muuta johdu, tekijänoikeuslain 47 §:n nojalla oikeutta laskuttaa kyseessä olevia tahoja sellaisten radiolähetysten toisintamisesta, joissa käytetään suojattuja äänitteitä.

2) Ensimmäiseen vastaukseen viitaten voidaan todeta, että merkitystä ei ole sillä, ovatko äänitteet ETA- tai EU-maista tai muista Rooman sopimuksen ratifioineista maista.

Voidaan todeta, että Rooman sopimukseen liittyneistä valtioista peräisin olevia äänitteitä suojataan Suomessa Rooman sopimuksessa säädetyn kansallisen kohtelun periaatteen mukaan. Tämä merkitsee sitä, että Rooman sopimuksen ratifioineista maista peräisin olevat äänitteet saavat Suomessa samanlaisen suojan kuin suomalaisetkin äänitteet ja äänitteisiin sovelletaan Suomessa Suomen tekijänoikeuslain säännöksiä.

EU- ja ETA-maista olevia äänitteitä suojataan tekijänoikeuslain ja tekijänoikeuslain soveltamisesta eräissä tapauksissa Euroopan talousalueeseen kuuluvista valtioista peräisin oleviin suojan kohteisiin annetun asetuksen säännöksillä. 1 päivästä toukokuuta 1995 Suomessa suojaa saavat äänitteet, jotka on tallennettu Suomessa tai jossain muussa ETA-alueeseen kuuluvassa valtiossa. Eroa ei ole siinä, onko tallennus tapahtunut Euroopan unioniin kuuluvassa tai muussa Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa. Suomessa aiemmin tallennetut äänitteet saavat suojaa aiemmin voimassa olleiden säännösten mukaan.

3) Ensimmäiseen vastaukseen viitaten voidaan todeta, että Suomessa lähioikeuksien haltijoiden korvausoikeuden laajuus radio- ja televisiolähetysten osalta ei muuttunut vuokraus- ja lainausdirektiivin voimaan saattamisen myötä.

Lainaus- ja vuokrausdirektiivin voimaan saattaminen aiheutti tekijänoikeuslain 47 §:ään muutoksen, jonka mukaan 47 §:stä poistettiin ansiotarkoituskriteeri.

Eriävät mielipiteet

Jäsen Markku Varhela

Tekijänoikeusneuvostolta on pyydetty lausuntoa tekijänoikeuslain 47 §:ää koskevaan tulkintaongelmaan. Koska käsiteltävänä oleva asia on sekä periaatteellisesti että taloudellisesti merkittävä, on sen selvittäminen ollut tavallistakin perusteellisempää. Neuvostolla on ollut käytettävissä useitakin EY-oikeutta ja sen suhdetta suomalaiseen laintulkintaan koskevaa lausuntoa ja kannanottoa. Asian ratkaisemiselle tarvittava materiaali on siis kattavaa ja johtopäätösten tekemiseksi mielestäni riittävää.

EY-oikeuden suhdetta kansalliseen lainsäädäntöön selvitetään neuvoston lausunnossa. Asian ratkaisun kannalta on olennaista merkitystä sillä, kuinka ns. vuokraus- ja lainausdirektiivin 8 artiklan 2 kohtaa on tulkittava. Tätä koskeva asiantuntijamateriaali osoittaa mielestäni, että se kattaa sisällöllisesti sekä välittömän että välillisen äänitteiden käyttämisen. Tähän viittaa vahvasti, joskaan ei yksiselitteisesti, jo sanamuoto "mihin tahansa välittämiseen yleisölle".

Direktiivin tulkitsemista edellä kuvatuin tavoin tukee myös Rooman sopimuksen 12 artikla, jossa säädetään korvausvelvollisuudesta suppeammin kuin direktiivissä. Mainitussa Rooman sopimuksen artiklassa korvausoikeus rajataan nimenomaisesti "välittömään julkiseen toisintamiseen". Suomen tekijänoikeuslain 47 § on käsittäkseni aina 1.5.1995 voimaan tulleen muutokseen asti ollut tällä kannalla.

Mikään neuvostolle toimitetusta selvityksestä ei puhu sen päinvastaisen käsityksen puolesta, että direktiivi tarkoittaisi vain välitöntä äänitteiden käyttöä. Katson siis, että vuokraus- ja lainausdirektiivin 8 artiklan 2 kohta tarkoittaa sekä välitöntä että välillistä äänitteiden käyttä-

mistä.

Tekijänoikeusneuvosto on viranomainen, jonka on otettava kansallisen lain tulkinnassa huomioon mainitun direktiivin sisältö. Saatujen selvitysten mukaan tulkintavelvoitteesta voidaan luopua vain poikkeuksellisesti. Sellaista tekijänoikeuslain 47 §:stä johtuvaa taikka muutakaan perusteltua syytä, joka oikeuttaisi jättämään tulkintavelvoitteen täyttämättä, ei mielestäni tapaukseen liity.

Kyseisen lainkohdan sanamuoto ei ole selvä, vaan se voidaan tulkita joko vain välitöntä tai sekä välitöntä että välillistä äänitteiden käyttämistä tarkoittavaksi. Sen sijaan direktiivin implementoinnin yhteydessä on hallituksen esityksessä nimenomaisesti todettu direktiivin mainitun säännöksen vastaavan tekijänoikeuslain 47 §:ää. Lainkohdan tulkinta direktiivin kanssa yhdenmukaisesti ei mielestäni, sen sanamuotoa tiukkaankin lukien, johda yksilön kannalta kohtuuttomaan lopputulokseen tavalla, jota lausunnossa tarkoitetaan. Päinvastoin, on lakia tulkittava tältä osin direktiivin sanamuodon ja sen tarkoituksen mukaisesti.

Lopputuloksena päädyn siihen, että 47 §:ssä tarkoitettun radiolähetyksen julkisesta esittämisestä eli äänitteiden välillisestä käytöstä on maksettava korvaus 1.5.1995 lukien.

Jäsen Hanna Nuortila

Eriävänä mielipiteenä Tekijänoikeusneuvoston lausuntoihin yllä mainituissa jutuissa totean seuraavaa:

Ehdotan, että lausunnon, jonka hakijana on Säveltäjät ja Sanoittajat A ry, sivun 14 kappaleesta "Tulkintavelvoitteen rajoituksena mainitun..." eteenpäin otetaan pois ja korvataan seuraavalla tekstillä.

Vuokraus- ja lainausdirektiivin johdantokappaleiden 5, 6 ja 7 nojalla voidaan katsoa, että vuokraus- ja lainausdirektiivin tavoitteena on ollut taata lähioikeuksien haltijoille mahdollisimman tehokas suoja.

Direktiivin mukaan jäsenvaltioiden on säädettävä oikeudesta varmistukseen, että käyttäjä maksaa kohtuullisen kertakorvauksen, jos kaupallisessa tarkoituksessa julkaistua äänitettä tai sen kopiota käytetään vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä tapahtuvaan Yleisradiointiin tai mihin tahansa välittämiseen yleisölle.

Direktiivin tarkoituksena on ollut taata korvaus esittäville taiteilijoille ja äänitteiden tuottajille niin suorasta kuin epäsuorasta käytöstä. Tämä on ollut Euroopan Unionin komission mielipide asiasta.

Tekijänoikeuslain 47 §:n ensimmäisessä virkkeessä säädetään: "Jos 46 §:ssä tarkoitettua laitetta pykälässä mainittuna aikana käytetään radio- tai televisiolähetyksessä tai muussa julkisessa esityksessä, on tuottajalle sekä esittäväälle taiteilijalle, jonka esitys on tallennettu laitteelle, suoritettava korvaus". Tekijänoikeuslain 46 ja 47 §:iä koskevia säännöksiä on viimeksi muutettu lailla 446/95, jota koskevassa hallituksen esityksessä 287/94 todetaan, että esitykseen sisältyvät ehdotukset niistä tekijänoikeuslainsäädännön muutoksista, jotka aiheutuvat muun muassa vuokraus- ja lainausoikeuksista sekä tietyistä lähioikeuksista henkisen omaisuuden alalla annetusta neuvoston direktiivistä. Direktiiviä koskevassa jaksossa todetaan, että direktiivin 8 artiklan 2 kohdan säännös vastaa tekijänoikeuslain 47 §:ää muilta osin, mutta direktiivissä ei korvausoikeutta ole rajoitettu ansiotarkoituksessa tapahtuvaan toimintaan, minkä vuoksi 47 §:stä ehdotetaan poistettavaksi viittaus ansiotarkoitukseen.

Silloin kun direktiivi on siirretty osaksi kansallista oikeutta, mutta se ei vastaa direktiivin vaatimuksia, on kansallisen lain soveltajan tulkittava direktiivistä johtuvia velvoitteita direktiivin sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti. Tulkintavaikutuksen kannalta merkitystä ei ole direktiivin selvyydellä ja täsmällisyydellä, sillä myös hyvin tulkinnanvarainen direktiivin säännös aiheuttaa velvollisuuden pyrkiä kansallisen sääntelyn soveltamisessa direktiivin tarkoittamaan tavoitteeseen. Joka tapauksessa jäsenvaltion oikeussubjekteilla on oikeus vedota

kansalliseen tuomioistuimeen eli julkista valtaa vastaan, jotta kansallinen tuomioistuin tutkisi, onko kansallinen lainsäätäjän noudattanut direktiivistä johtuvia velvoitteita ja siirtänyt direktiivin sisällön oikealla tavalla kansalliseen oikeuteen.

Edellä olevan johdosta ehdotan, että tekijänoikeusneuvosto katsoo, että 47 §:ssä tarkoitettun radiolähetyksen julkisesta esittämisestä tulee maksaa erikseen korvaus lainkohdan tarkoittamille oikeudenhaltijoille.

Yllä olevan ehdotan soveltuvasti sisällyttämään myös A ry:lle annettuun lausuntoon.

Jäsen Päivi Liedes

Annetuista lausunnoista käy vakuuttavasti ilmi, että lainaus- ja vuokrausdirektiivillä on tarkoitus antaa esittäville taiteilijoille korvaus myös äänitteiden välillisestä käyttämisestä.

Koska Suomen tekijänoikeuslaki on saatettu vastaamaan mainitun direktiivin vaatimuksia, olisi esittävien taiteilijoiden oikeusturvan kannalta arveluttavaa, jos meillä tulkinta olisi toinen kuin mitä direktiivillä on tarkoitettu.

Katson, että esittäville taiteilijoilla ja siten myös tuottajilla tulee olla oikeus korvaukseen radiolähetyksen julkisesta esittämisestä tekijänoikeuslain 47 §:n säännöksiä perusteella.

Jäsen Tuire Lankinen

Esitän tekijänoikeusneuvoston lausuntoihin 1995:19 ja 1995:20 seuraavan eriävän mielipiteen.

Esitän, että tekijänoikeusneuvosto vastaa sille esitettyyn kysymykseen esittävien taiteilijoiden ja äänitteiden tuottajien korvausoikeuden laajuudesta seuraavasti.

Suomen tekijänoikeuslain 47 §:n mukaan on esittäville taiteilijoille ja äänitteiden tuottajille maksettava korvaus, kun äänitteitä käytetään julkisessa esittämisessä. Euroopan Unionin neuvoston vuokrausdirektiivin (100/92/ETY) 8 (2) artiklan mukaan on korvaus maksettava, kun äänitettä käytetään mihin tahansa välittämiseen yleisölle. Korvausoikeutta ei ole tekijänoikeuslaissa eikä direktiivissä rajattu koskemaan vain äänitteiden välitöntä käyttämistä, vastoin kuin esimerkiksi Rooman sopimuksessa.

Tekijänoikeuslain alkuperäisen 47 §:n tulkinnasta huolimatta on asia tullut yksiselitteisesti ratkaistuksi vuokrausdirektiivin implementoinnilla. Vuokrausdirektiivi on saatettu 1.5.1995 voimaan tulleella lailla 446/95 osaksi tekijänoikeuslakia. Tekijänoikeuslain 47 § on vuokrausdirektiivin 8 (2) artiklan kansallinen täytäntöönpanosäännös. Direktiivi ja direktiivin 8 (2) artiklan säännökset ovat osa Suomen oikeusjärjestystä.

Direktiivin sisältö on sen sanamuodon "käytetään...mihin tahansa yleisölle välittämiseen" perusteella selvä. Oikeus kattaa kaiken käyttämisen, niin välillisen kuin välittömän. Direktiivin sisällöstä, ja sen implementaatiosta muualla Euroopassa, esitetty kaikki materiaali vahvistaa jo sanamuodon perusteella tehtyä tulkintaa. Päinvastaisia kannanottoja ei ole edes esitetty.

Tässä kohdin on vielä erityisesti kiinnitettävä huomiota direktiivin tulkintavaikutukseen eli siihen, että kansallisen lainsäädännön ollessa epäselvä tulee kansallista lakia tulkita direktiivin sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti.

Tekijänoikeuslain 47 §:n sisältö on asiassa esitetyn aineiston perusteella selvä. Esittävien taiteilijoiden ja äänitteiden tuottajien tekijänoikeuslain 47 §:ssä tarkoitettu korvausoikeus kattaa ja on kattanut rajoituksetta äänitteiden käyttämisen julkiseen esittämiseen. Esittäville taiteilijoilla ja äänitteiden tuottajilla on oikeus korvaukseen myös siinä tapauksessa, kun äänitteiden välittäminen yleisölle tapahtuu toisintamalla radiolähetyksen kautta.

Jäsen Satu Lahtinen

Eriävä mielipiteeni koskee tekijänoikeusneuvoston lausunnon jaksoa "Tekijänoikeusneuvoston kanta vuokraus- ja lainausdirektiivin tulkintaan sekä tekijänoikeuslain 47 §:n soveltamiseen" ja vastausta 3 jaksossa "Vastaukset hakijan esittämiin kysymyksiin". Muilta osin yhdyn lausuntoon.

Esillä olevassa tapauksessa on kysymys tekijänoikeuslain 47 §:n tulkinnasta. Säännös koskee esittävän taiteilijan ja äänitetuottajan oikeutta korvaukseen 46 §:ssä tarkoitetun laitteen eli äänitteen käyttämisestä julkisessa esityksessä. Ratkaistava on, koskeeko korvausoikeus vain äänitteen välitöntä käyttämistä vai myös välillistä, esimerkiksi radiovastaanottimen avulla, tapahtuvaa käyttöä.

Korvausoikeudesta on säädetty vuokraus- ja lainausdirektiivin (92/100/ETY) 8 artiklan 2 kohdassa. Sanotun säännöksen mukaan jäsenvaltioiden on säädettävä oikeudesta varmistamiseen, että käyttäjä maksaa kohtuullisen kertakorvauksen, jos kaupallisessa tarkoituksessa julkaistua äänitettä tai sen kopiota käytetään vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä tapahtuvaan Yleisradiointiin tai mihin tahansa välittämiseen yleisölle.

Tekijänoikeusneuvoston tehtävänä on tekijänoikeuslain 55 §:n nojalla antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Tulkittessaan sellaista kansallisen lain säännöstä, jota koskee EY-direktiivi, neuvosto on velvollinen ottamaan tulkinnassaan huomioon direktiivin sanamuodon ja tarkoituksen. Tulkintaperiaate velvoittaa neuvoston valitsemaan mahdollisista tulkinnoista sen, joka parhaiten vastaa direktiivin tarkoitusta.

Korvausoikeus äänitteen julkisesta esittämisestä, aluksi ansiotarkoitusta koskevin lisäedellytyksin, on ollut Suomessa voimassa 16.1.1991 lähtien (laki 34/91). Katson, että 47 §:ssä tarkoitettu korvausoikeus äänitteen julkisesta esittämisestä on lain perustelut ja Rooman sopimuksen 12 artiklan säännökset huomioon ottaen koskenut alunperin ainoastaan äänitteen välitöntä käyttämistä. Esillä olevassa tapauksessa on ratkaistava, ovatko vuokraus- ja lainausdirektiivin 8 artiklan 2 kohdan säännökset muuttaneet tätä tulkintaa siten, että korvausoikeus ulottuu myös äänitteen välilliseen käyttöön.

Direktiiviä on tulkittava sen sanamuodon mukaisesti. Äänitteen käyttäminen tarkoittaa mielestäni kielelliseltä kannalta sitä, että äänite asetetaan levysoittimeen, kasettinauhuriin tai muuhun vastaavaan laitteeseen ja soitetaan sen avulla kuultavaksi. Sen sijaan äänitteen käyttämisellä on vaikeampi katsoa tarkoitettavan esimerkiksi radiovastaanottimen aukipitämistä ääniteperäisen musiikin kuuntelemiseksi. Tältä osin direktiivin 8 artiklan 2 kohdan sanamuoto viittaa mielestäni äänitteen välittömään käyttöön.

Direktiivin mukaan korvausoikeus kuitenkin koskee äänitteen käyttämistä mihin tahansa välittämiseen yleisölle. Määre "mistä tahansa" välittämisestä mahdollistaa sen tulkinnan, että myös välillinen äänitteen käyttö on korvauksenalaista. Määreellä "mistä tahansa" välittämisestä on toisaalta saatettu tarkoittaa esim. minkälaisen teknisen laitteen avulla tahansa tapahtuvaa äänitteen suoraa välittämistä. Direktiivin sanamuoto ei näin ollen ole yksiselitteisen selkeä.

Direktiivin tarkoituksen selvittämisessä on otettava huomioon direktiivin perustelut, jotka käyvät ilmi direktiivin johdanto-osasta. Perusteluissa ei ole otettu nimenomaista kantaa korvausoikeuteen äänitteiden välillisestä käytöstä.

Perustelujen mukaan jäsenvaltiot voivat antaa säännöksiä direktiivin 8 artiklassa säädettyä suojaa laajemmasta lähioikeuksien haltijoiden suojasta. Tarkoituksena ei siis ole ollut harmonisoida äänitteiden esityskorvaussuojan tasoa täydellisesti, vaan säätää tietty vähimmäissuojan taso, josta jäsenvaltioilla on mahdollisuus poiketa suojatasoa parantavaan suuntaan. Tästä perustelumaininnasta ei voi vetää johtopäätöksiä 8 artiklan 2 kohdan sisällön suhteen.

Lähioikeuksien antama suoja on perustelujen mukaan mukautettava uusiin taloudellisiin tosiseikkoihin, kuten uusiin käyttötapoihin. Äänitteitä on käytetty välillisesti esimerkiksi radion välityksellä vuosikymmenten ajan, joten kysymys ei ole uudesta käyttötavasta. Tämä perustelulausuma ei näin ollen ole tulkinnassa muutoin relevantti, kuin että se omalta osaltaan

tukee direktiivistä yleisesti ilmenevää ajatusta lähioikeuksien suojatason vahvistamisesta. Suojan "mukauttaminen" tosin voi periaatteessa tarkoittaa myös suojatason alentamista, mutta perustelulausuman yhteydestä suojan tarvetta korostaviin perustelulausumiin voi päätellä tarkoituksena tässä tapauksessa olleen pikemminkin suojan vahvistamisen.

Johdannossa todetaan edelleen, että yleisölle välittämisen oikeuteen perustuvaa lähioikeutta voidaan pitää ensiarvoisen tärkeänä yhteisön taloudellisen ja kulttuurillisen kehityksen kannalta. Samoin todetaan, että esittäjien taiteellisen työn jatkuvuus edellyttää riittäviä tuloja ja erityisesti äänitteiden tuottamisen vaatimat sijoitukset ovat erityisen suuria ja epävarmoja ja että mahdollisuus näihin tuloihin ja sijoitusten takaisin saamiseen voidaan tehokkaasti turvata ainoastaan antamalla riittävä oikeudellinen suoja asianomaisille oikeudenhaltijoille. Vaikka nämä perustelulausumat eivät myöskään selkeästi ratkaise kysymystä esittäjien ja tuottajien välillisestä korvausoikeudesta, ne osaltaan puoltavat oikeuksien vahvaa suojaa ja sitä kautta myös välillistä korvausoikeutta.

Direktiivin perustelujen mukaan jäsenvaltioiden lainsäädäntöjä olisi lähennettävä ottaen samalla huomioon ne kansainväliset yleissopimukset, joihin useiden jäsenvaltioiden tekijänoikeudet ja lähioikeudet perustuvat. Tekijänoikeusalan muiden yleissopimusten ohella perustelulausuma viittaa Rooman sopimukseen, jonka 12 artiklan mukaan esittäjien ja äänitetuottajien korvausoikeus koskee vain äänitteiden välitöntä käyttämistä julkiseen toisintamiseen. Rooman sopimuksen asianomainen määräys on sanonnaltaan hyvin samankaltainen kuin direktiivin 8 artiklan 2 kohta. Direktiivistä kuitenkin puuttuu maininta äänitteen "välittömästä" käyttämisestä. Sanontojen eroavuus voi johtua kahdesta syystä. On mahdollista, että äänitteen käyttämisen "välittömyyttä" on pidetty niin itsestään selvänä, ettei sitä ole tarpeen toistaa direktiivissä. Toisaalta on mahdollista, että "välittömyys" on jätetty tarkoituksella pois juuri siitä syystä, että direktiivin on haluttu kattavan äänitteiden välittömän käytön lisäksi myös välillisen käytön. Euroopan komission kanta samoin kuin oikeuskirjallisuudessa esitetyt näkemykset puoltavat yksiselitteisesti jälkimmäistä vaihtoehtoa.

Ottaen huomioon edellä selostetut vuokraus- ja lainausdirektiivin 8 artiklan 2 kohdan määräykset ja direktiivin perusteluista ilmenevän tarkoituksen katson, että Suomen tekijänoikeuslain 47 §:ää on direktiivin voimaansaattamisen jälkeen tulkittava siten, että siinä säädetyn korvausvelvollisuuden piiriin kuuluu myös äänitteiden välillinen käyttö.